C & T Projects

Manuela Rodríguez Carmona

Centre Cívic Sant Pere i Sant Pau, Tarragona
Llar d'Infants Les Vimeteres, Vila-seca de Solcina
manuela.rodriguez.carmona@hotmail.es

Resum: *La interacció, l'expressió i la creativitat esdevenen un fil conductor que possibilita la manifestació de la identitat pròpia, el valor d'aquestes particularitats en relació amb la societat i amb un mateix. El desenvolupament de la creativitat porta a una autoestima equilibrada, a una consciència personal en un ambient de llibertat expressiva, de seguretat, on mostrar-se, on explorar, des de la pròpia forma de ser, veure i percebre el món. En aquest article es presenta C & T (Cinema and Theatre) Projects, una proposta educativa destinada al desenvolupament creatiu d'infants i joves a través de l'expressivitat.*

Paraules clau: *Creativitat, expressivitat, joc dramàtic, dramatització, innovació educativa, infants, joves, comunitat educativa, creació col·lectiva, aventura cinematogràfica.*

Abstract: *Interaction, expression and creativity allow the manifestation of identity, the value of these characteristics in relation to society and ourselves. The development of creativity leads to a self-balancing, to a personal awareness in an atmosphere of expressive freedom, of security, from which to explore our own way of being, seeing and perceiving the world. This article presents C & T Projects, an educational proposal aimed at creative development of children and young people through expressiveness.*

Keywords: *Creativity, expressiveness, dramatic play, dramatization, educational innovation, chil-*

dren, youth, educational community, collective creation, cinematic adventure.

1. Per començar...

L'any 2008 la UNESCO creà el Comitè d'Educació per a una Societat Complexa, orientat a l'avaluació de la importància del complex procés social en què vivim (Kilimenko, 2008). En aquesta avaluació, la creativitat s'aixecà com l'element clau que donaria resposta a l'equació de les característiques individuals i comunitàries necessàries en aquest procés, i en què l'educació esdevenia el marc d'actuació des del qual es motivaria el desenvolupament creatiu en equitat d'oportunitats.

La creativitat és un valor cultural que permet el creixement social, una capacitat clau en el desenvolupament integral de la persona, per aprendre a conèixer, reflexionar i fer evolucionar el criteri propi, la consciència de la nostra responsabilitat transformadora com a part d'una societat en constant canvi (Müller-Using, 2012).

El principal repte que es planteja d'aquesta anàlisi social se centra en la planificació de propostes pedagògiques que ajudin a fer front a les necessitats educatives actuals en el foment de la creativitat dins les aules. Treballar la creativitat en educació implica un ensenyament personalitzat vinculat a les fortaleces i talents individuals, un marc metodològic que permeti comportaments i pensaments diversos, que promogui el pensament crític, la reflexió i la resolució innovadora de problemes.

El projecte que en aquest treball es presenta esdevé un intent de resposta en relació amb aquest tipus de treball creatiu, a través del treball expressiu que possibiliten el joc dramàtic i la dramatització, com a vertebradors de la proposta metodològica.

2. C & T Projects: d'on surt?

El projecte que es presenta en aquest article parteix de la perspectiva ecològica de la creativitat, impulsada a la dècada dels noranta per l'hongarès Mihály Csíkszentmihályi (Ruiz, 2010). A través d'aquest enfocament, la creativitat es presenta com un fenomen sociocultural lligat a contextos històrics particulars.

En el procés creatiu es veu implicada la totalitat de la persona, que davant un problema concret iniciarà un procediment únic de descoberta, redescoberta i reorganització de la descoberta per canviar el context. Tot procés creatiu, alhora, s'acompanya d'una càrrega afectiva que sorgeix de la reconstrucció de la realitat, i s'estableix com a facilitadora de significats socials en proporcionar estratègies que porten l'individu a organitzar i representar el món físic i social on viu, i que en determinen la subjectivitat.

Així, doncs, la consolidació de vincles segurs i afectius resulta vital en el reconeixement de la capacitat creativa de la persona. Per tant, el desenvolupament creatiu de l'infant ha de contemplar-se a través d'una adequada estimulació familiar i escolar, en relació amb la gran quantitat d'habilitats socials, personals, emocionals i cognitives desplegades en el procés. La tasca dels contextos educatius és integrar, refermar i valorar les manifestacions, de manera que es creï un clima on poder imaginar, preguntar, ser curiosos, argumentar, qüestionar i transformar.

C & T Projects treballa aquesta integració a través del joc dramàtic i la dramatització en un context metodològic interdisciplinari. La dramatització va adreçada a infants i joves a partir dels 7 anys d'edat. La seva característica principal, segons López, Jerez i Encabo (2009), és la perspectiva didàctica, que es desplega a través d'un joc ofert per l'adult i descobert per l'alumne on el desenvolupament té més poder que el resultat final. De la dramatització neix el joc dramàtic,

com a activitat lúdica que realitza l'infant (dels 0 als 6 anys), a través de la qual reproduceix accions conegudes i les transforma en trama de la seva proposta mitjançant l'espontaneïtat.

Alasjärvi (1986) manifesta que el joc dramàtic i la dramatització ajuden a enriquir i estimular la diversitat expressiva i creativa a través d'un desenvolupament global, plantejat com un espai on poder alliberar aquella energia que no troba sortida, i un mitjà on manifestar observacions no exterioritzades a través d'una síntesi del que s'ha viscut, a través de la verificació d'hipòtesis i somnis.

Els infants i els joves, mitjançant aquesta proposta, poden realitzar-se i mostrar-se totalment, des de les capacitats fins a les limitacions, sense que es considerin signe de debilitat, sinó font de motivació personal. L'objectiu del joc dramàtic i de la dramatització no és crear un actor, és que els infants i els joves desenvolupin les seves capacitats i habilitats a través de les ganes de divertir-se, explorar i aprendre de tot el camí.

3. Per tant... què és C & T Projects?

C & T Projects és un macroprojecte que uneix tres propostes adaptades a tres contextos lingüístics diferents, però que conserven el mateix disseny i la mateixa dinàmica d'aplicació: CAT (Cinema al Teatre), CET (Cine en el Teatro), i CIT (Cinema in Theatre). La idea sorgí del context no formal (adreçat a infants de 3 a 6 anys i a joves de 7 a 12 anys, provinents de situacions socials desfavorides), i posteriorment s'adaptà al context formal d'una llar d'infants (comprentent les edats de 0 a 3 anys) com un recurs continu dins l'aula. En ambdós contextos, l'objectiu esdevé el desenvolupament creatiu a través d'una metodologia interdisciplinària, i en col·laboració directa amb tots els agents educatius implicats.

La proposta es desenvolupa mitjançant el joc dramàtic en edats primerenques, i la dramatització en el cas dels joves, i es vincula amb el setè art a través d'una metodologia constructiva i significativa situada entre el treball per projectes i el treball dels centres d'interès. Els participants del projecte esdevenien els directors i protagonistes de la seva experiència al llarg de tot el treball, que implica una producció cinematogràfica conjun-

ta i trimestral (tres pel·lícules al llarg del curs) com el producte final de tot el procés (a través de la creació del personatge, l'adaptació del guió, disseny i creació de decorats i vestuari, assajos, gravació, doblatge, etc.).

El factor de la producció cinematogràfica dóna l'oportunitat als alumnes de veure el seu treball i fer-los partícips de la seva evolució, ja que autoavaluar la tasca pròpia és bàsic per ser conscient dels progressos assolits. Perquè C & T Projects no és fer una pel·lícula, és crear un projecte comú a través del desenvolupament creatiu i la coordinació de diferents formes d'expressió.

4. Què busca C & T Projects?

Per tal de donar resposta al desenvolupament d'aquest projecte, les finalitats es vertebren de manera jeràrquica en un objectiu principal i quatre d'específics desenvolupats en relació amb la justificació de la proposta.

Objectiu principal de C & T Projects:

- Desenvolupar la capacitat creativa dels participants mitjançant la coordinació de les diferents formes d'expressió.

Objectius específics:

- Generar un espai de confiança en què es pugui desenvolupar la capacitat creativa i imaginativa.
- Reforçar l'acceptació i la valoració pròpia i la dels companys mitjançant la creació de vincles, el treball cooperatiu i la resolució pacífica de conflictes.
- Treballar les emocions a través del joc dramàtic i la dramatització en un ambient d'aprenentatge lúdic.
- Dominar progressivament les habilitats comunicatives i d'escolta; la capacitat crítica i constructiva; les habilitats de comprensió, la reflexió, la concentració i la memòria; la llengua (en l'ampliació de vocabulari i el domini de l'aparell fonador), i l'expressió corporal i gestual (a través de l'exploració i coneixement del cos).
- Produir espectacles cinematogràfics propis que recullin les experiències dels participants.

Els objectius específics de la proposta esdevenen la fita a assolir al final del curs. Per aquest motiu s'adapten en funció de les característiques del grup i de la temporització trimestral del projecte, i es precisa i s'augmenta en dificultat segons la proposta metodològica i l'evolució dels participants.

5. Qui fa C & T Projects?

El joc dramàtic compromet la totalitat dels infants i joves, des d'ell mateix fins al seu ambient. Per tal que l'alumne es pugui expressar totalment, ha de sentir-se acollit. El diàleg entre infant/jove i adult és completament necessari en aquest procés, a través de la creació d'un vincle sorgit de la disponibilitat del segon envers el primer.

La missió de l'adult responsable va més enllà de proposar activitats o de disposar el material, el temps i l'espai necessaris per al desenvolupament de les sessions; ha d'observar i conèixer l'alumne, de manera que el que proposi respongui a les seves necessitats i contribueixi a la seva evolució. Ha de ser un element mediador i de comunicació, un referent necessari per a l'evolució de la sessió i dels infants i joves que hi intervenen, i deixar-los fer en un marc contenidor on se sentin respectats i reconeguts. Per aquest motiu, la persona responsable ha de tenir una empatia especial envers l'alumne, ha d'acceptar i valorar les diferències individuals, escoltar i donar temps, en definitiva, estar disponible intel·lectualment, físicament i afectivament.

D'altra banda, en el desenvolupament del projecte esdevé imprescindible la implicació del context, en especial de les famílies. Així, doncs, s'ofereix participar a les figures de vincle dels alumnes, no solament en l'avaluació de la proposta o en el visionat del producte cinematogràfic trimestral, sinó sobretot al llarg el procés (en sessions concretes planificades per a aquesta fita)¹ mitjançant diferents recursos com el blog, el diari de cinema, etc.

¹ Un exemple és la producció final del projecte d'infants del curs 2012-2013, en què les famílies van escriure un conte i van participar en el disseny i la creació de tot el que era necessari, fins que van representar amb els seus petits allò que havien construït al llarg del curs.

6. Què es treballa?

Els continguts que emmarquen aquesta proposta es determinen en dos àmbits a partir dels quals es desenvolupa el procés expressiu: la història i els personatges. La història és escollida i modificada democràticament pels participants, i esdevé el fil conductor del projecte, a partir de la qual infants i joves descobriran, experimentaran i desvetllaran la seva capacitat expressiva. El treball de la història s'estructura a través d'un procés previ de comprensió, i amb un abordament del treball de l'argument, del tema, de l'estructura, del temps, de l'espai i dels valors que la determinen. Posteriorment, s'inicia el treball dels personatges i de l'escenografia necessària (pensada, dissenyada i creada pels infants i joves).

Pel que fa als personatges, són determinats pels alumnes en la seva descoberta. Quan un participant escull el seu personatge, el modela en funció de les seves inquietuds, i hi aboca tot el procés que va desenvolupant sessió rere sessió fins al moment de l'espectacle. Decideix la seva missió dins la trama, i fins i tot el seu conflicte, i se'n determina com a antagonista o protagonista. Aquest és un procés que s'allarga i continua en el trimestre següent, amb una nova elecció, on es transfereixen tots els aprenentatges anteriors per iniciar-ne de nous, en part gràcies a l'autoavaluació procurada pel visionat de la producció.

La motivació de dur a terme un treball entorn d'una història i uns personatges que consideren seus esdevé el punt de partida que impulsarà els infants i joves a anar més enllà de les seves descobertes, tot comproment-se cada dia en un projecte comú que forma part d'ells. Aquest procés els permetrà experimentar amb la seva capacitat creativa, la seva imaginació i la seva innovació modificant la història i els personatges segons el seu criteri, determinat per la manera que tenen de viure i entendre el món.

7. Com es fa C & T Projects?

C & T Projects es presenta com un projecte anual que es va formant en petites produccions trimestrals; aquestes produccions són el reflex del treball dut a terme en les sessions setmanals de cada nivell d'una hora i mitja de durada.

Les normes de convivència es consensuen en comú, s'escriuen i se signen el primer dia de classe com a acte de comprensió i acceptació. Els límits aporten llibertat, perquè donen resposta al respecte, i, per tant, garanteixen l'expressivitat espontània en un ambient de tolerància i acolliment acordat entre tots i totes durant les primeres sessions.

D'altra banda, les sessions es desenvolupen com un ritual estructurat en fases (molt similar a les fases que estableix la psicomotricitat vivencial), de manera que els alumnes saben què es trobaran, i allò que poden i no poden fer en cada cas, que aportarà seguretat a la seva acció. En aquestes sessions, el temps es divideix en diferents fases en funció de l'activitat que es dugui a terme, una distribució que ha de ser flexible segons el nivell d'energia d'infants i joves i de les característiques que mostrin aquell dia.

Fase de benvinguda (aproximadament, 15 minuts)

És el moment en què s'acull al grup, s'estableix i es fomenta la comunicació. Els infants i joves tenen l'oportunitat d'explicar aspectes personals que vulguin compartir. Un cop asseguts en el punt de benvinguda, és el moment de recordar les normes i refrescar les vivències de la sessió passada. Aquesta introducció donarà pas a la presentació de la nova sessió, en què es relacionaran continguts anteriors amb els que es treballaran tot seguit.

Finalment, i a través d'una cançó introductòria, es duu a terme un breu escalfament corporal, per introduir-se posteriorment en el món màgic del joc dramàtic o la dramatització (segons el grup).

Fase de joc dramàtic o de dramatització (aproximadament, 55 minuts)

Aquesta fase s'inicia amb una proposta de descàrrega corporal lliure i intensa d'uns 10 minuts de durada (mitjançant elements materials diferents distribuïts en diversos racons de joc), que possibilita que els participants desenvolupin la sessió amb un nivell d'energia que els permeti passar gradualment d'una acció física a una ac-

ció reflexiva conscient. En aquest moment tot és permès, menys transgredir les normes; es pot fer tot allò que els infants i joves necessitin fer per sentir-se còmodes, per connectar amb ells, amb els altres, amb l'espai i amb el temps d'expressar.

Tot seguit, es duu a terme el ritual de la història, en les primeres sessions explicada per la persona responsable (cada sessió a través una proposta diferent) i, més endavant, pels infants i joves mateix.

Després d'aquesta activitat, i durant aproximadament 30 minuts, es duen a terme els jocs d'expressió i creació que abasten tres tipologies diferenciades, les quals es combinaran sessió rere sessió en funció de l'evolució del projecte i el contingut per treballar:

- Jocs de percepció: combinant jocs auditius, visuals, tàctils, i jocs de percepció espacial i temporal.
- Jocs motrius-expressius: a través de propostes més corporals, rítmiques i sessions de psicomotricitat vivencial.
- Jocs de representació: que s'inicien amb propostes d'improvisació, per evolucionar cap a la mímica, les titelles, les màscares, les ombres xineses o el teatre negre.

Les activitats de la primera i la segona franja faciliten la relació amb el personatge i les fases de creació en ambients diferents. Les propostes de la tercera franja s'encaminen cap al treball de la història de forma més directa, que evolucionaran

cap a la creació del vestuari i l'escenografia a mesura que vagin transcorrent les sessions.

En els tres tipus de joc, l'expressió corporal i oral esdevé el punt de connexió a través del qual infants i joves tenen la possibilitat de conèixer i desenvolupar les seves capacitats de manera autònoma. La veu, com a principal recurs sonor de l'alumne, es treballa a través d'exercicis vocals molt relacionats amb el treball de la consciència fonològica, que, a més de preparar l'aparell fonador, cerquen la sonoritat del personatge.

Abans de finalitzar aquesta fase, es deixen uns 10 minuts perquè infants i joves duuguin a terme un procés de joc simbòlic lliure (amb materials inespecífics) que conclourà la seva activitat dramàtica.

Fase de relaxació (aproximadament, 5 minuts)

A través de diferents tècniques, es convida a un estat de calma on el cos és escoltat. Aquesta escolta s'acompanya d'una música, un material i la veu de la persona responsable, que guia el procés de percepció mitjançant les seves paraules.

Fase de representació i reflexió (aproximadament, 15 minuts)

El treball previ d'escolta es complementa amb el treball de representació, a través del qual infants i joves se separen de l'acció física per iniciar la cognitiva. En la representació, es distancien emocionalment de les vivències anteriors, en un procés d'interiorització que expressaran a través de diferents llenguatges, com el verbal, el gràfic o el motriu (referent a la motricitat fina).

Aquesta fase finalitza amb una aportació general de com ha anat i una aproximació a la següent. L'aportació dels alumnes esdevindrà alhora una avaluació de la sessió, per saber el que ha estat més significatiu i el que cal millorar a través de la seva opinió.

Fase de comiat (aproximadament, 5 minuts)

En aquesta fase que conclou la sessió, infants i joves podran separar-se de l'activitat a través del ball lliure d'una cançó. Aquest ritual deixa que surtin de la sala amb energia positiva, i motivar-los per a la sessió següent.

El dia del rodatge la dinàmica de la sessió canvia; es respecta el ritual d'entrada, la representació i el comiat, però la resta de temps es destina a preparar-se i gravar. El procés ha de ser una experiència de gaudi per a l'alumne, s'ha de divertir i formar-ne part en tots els vessants, ja que es tracta d'una sessió molt esperada. Perquè no esdevingui un acte angoixant s'ha de respectar el ritme i les manifestacions de goig. Així, doncs, es destinen dues sessions per a aquesta fase, tot i

que habitualment la resposta d'alumnes fa que en la primera sessió l'aspecte visual quedi enllestit, i es deixa pendent per a la segona sessió només el doblatge de la història.

Al final de cada trimestre arriba l'estrena de la pel·lícula, la conclusió d'un procés d'aprenentatge trimestral. És un moment per compartir, per gaudir i per reflexionar. Infants i joves es reconeixen, s'avaluen i inicien un procés de reconstrucció de coneixements i experiències.

8. Com s'estructura C & T Projects?

La temporització de C & T Projects varia en funció del grup d'alumnes al qual s'adreça la proposta. En el cas del grup d'infants (0-3 i 3-6 anys), durant el primer trimestre escullen el conte a través de tres propostes ofertes per la persona responsable del projecte; en el segon trimestre, a través de les propostes ofertes pels participants, i en el tercer trimestre, a partir de la creació col·lectiva d'una història pròpia. El treball en el primer trimestre se centra en la descoberta de les habilitats expressives i creatives. En el segon trimestre, les propostes giren entorn del desenvolupament de les habilitats expressives i creatives, i en l'últim trimestre, les sessions es destinen a l'assoliment d'una bona relació entre la capacitat expressiva i creativa.

Pel que fa al grup de joves (6-12 anys), el treball és de caire més professional, i s'assigna el primer trimestre a l'activació del cos de l'alumne. A finals d'aquest trimestre es proposa als participants l'elecció de dues propostes: destinar el segon i el tercer trimestre a la creació d'una obra de teatre inèdita i col·lectiva o destinar el segon trimestre al treball d'escenes conjuntes (escollides pels participants) i el tercer trimestre al treball de

monòlegs individuals (escrits pels participants). Sigui com sigui, els dos últims trimestres del curs s'orienten a posar en pràctica i desenvolupar el que s'ha après mitjançant les tècniques descobertes al llarg del primer trimestre.

9. Com s'avalua C & T Projects?

L'avaluació de C & T Projects es duu a terme des de tres perspectives diferents: la de la persona responsable del projecte, la d'infants i joves, i la de les famílies. L'observació és la base de l'avaluació per a la persona responsable del projecte, que, a través d'un registre anecdòtic, sessió rere sessió determina si els objectius s'han assolit, i de quina manera infants i joves han acollit la proposta.

Pel que fa als participants en cada sessió, avaluen el que han fet segons el que els ha cridat l'atenció, la finalitat de les propostes, l'actuació mateix, etc. D'altra banda, al final de cada trimestre es duu a terme una reflexió conjunta en la següent sessió després del visionat de la pel·lícula.

L'avaluació pel que fa a l'àmbit familiar és continuada, en les entrades i sortides sempre s'intercanvia informació sobre el participant i el projecte que serveix de guia per saber la motivació fora de la sala. A més, al final de cada trimestre es fa una reunió família per família on es comenta l'evolució de l'infant o jove.

Amb tota aquesta informació, la persona responsable del projecte redacta un informe trimestral d'autoavaluació i de valoració de l'experiència, per elaborar-ne un de més complet a final de

curs, amb aspectes de millora que caldria plantejar amb vista al curs vinent.

10. Finalment...

Estimular la creativitat no esdevé una tasca impossible, la clau resideix en l'actitud personal, a entendre el que suposa el desenvolupament creatiu en l'àmbit personal, educatiu i social, i assumir-ho com a repte propi. La creativitat es fomenta a través de la proposta de reptes assumibles, observant, respectant i valorant les diferents manifestacions a través de la participació i la llibertat expressiva. La voluntat de descoberta és clau en la creativitat, alimentar la curiositat que tots tenim per anar més enllà esdevé la base que donarà resposta a les necessitats educatives actuals.

Factors com la sorpresa, la llibertat, l'espontaneïtat i el descobriment s'han vist contemplats en les diverses respostes obtingudes durant les diferents sessions de C & T Projects. La clau d'aquestes reaccions ha estat el treball interdisciplinari, la flexibilitat de les propostes, l'aprenentatge significatiu, el descobriment autònom i la creació col·lectiva, i s'ha valorat el procés per sobre del resultat final.

Les propostes per treballar el desenvolupament creatiu han de partir de l'observació i el coneixement de l'infant, han d'acompanyar-lo cap a l'assoliment d'aquesta necessitat de descobrir, de sorprendre's, de dubtar, d'opinar i d'experimentar a través de tot el seu repertori expressiu. Partint d'aquesta premissa, al llarg del projecte, els participants han esdevingut els protagonistes del seu aprenentatge, i s'han implicat de manera directa en la construcció del seu coneixement. En aquest sentit, la flexibilitat de les propostes ha estat el punt de partida que ha permès l'adaptació del projecte al context i a les característiques de cada grup, valorant la diversitat com a principi d'enriquiment.

D'altra banda, l'acompanyament del context familiar i educatiu dels participants ha estat imprescindible en aquest procés, dins i fora de la sala, ja que ha permès mantenir la motivació i la significació de la vivència de cada infant i jove.

Després d'aquesta aventura de cinema, arribo a la conclusió que el desenvolupament creatiu ha

de partir d'una font d'aprenentatge única on la motivació esdevé constant i natural en infants i joves: el joc, vertebrat a través de l'acompanyament, de la pregunta i del treball de l'error com a aspecte positiu. D'aquesta manera, les fronteres s'obriran cap a noves idees en relació amb propostes educatives encaminades a aquest objectiu.

C & T Projects és només un granet de sorra dins d'aquest gran repte, un punt de trobada entre infants, joves i les seves famílies, en un respecte i comprensió mutus, en un aprenentatge col·lectiu on deixar de viure en el món per passar a conviure junts. I en aquesta convivència, fomentar el desenvolupament i domini de les habilitats creatives, expressives, motrius, cognitives i relacionals. Perquè la finalitat última d'aquest i qualsevol projecte educatiu no ha de ser cap altre que l'infant i el jove.²

11. Referències bibliogràfiques

ALASJÄRVI, U. (1986). *El joc dramàtic*. Barcelona: Graó Editorial.

CLOUSER, C.; MÜLLER-USING, S.; BAMFORD, A.; BRIERLEY, D.; LEIBOVICI-MÜHLBERGER, M.; BAMFORD, A.; SAEZ, I.; ALBANO, A.; HEYS, B.; RAVENSCROFT, N., I ROMO, M. (2012). ¡Buenos días creatividad! *Hacia una educación que despierte la capacidad de crear*. Informe Fundación Botín 2012. Madrid: Fundación Botín. <<http://www.fundacionbotin.org/file/46272/>> (Consulta: 27.01.2014).

KLIMENKO, O. (2008). "La creatividad como un desafío para la educación del siglo XXI". *Educación y Educadores*, 11(2), 191-210. <<http://www.redalyc.org/pdf/834/83411213.pdf>> (Consulta: 24.01.2014).

LÓPEZ, A.; JEREZ, I.; ENCABO, E. (2009). *Claves para una enseñanza artístico-creativa: la dramatización*. Barcelona: Octaedro.

RUIZ, S. (2010). *Práctica educativa y creatividad en educación infantil*. Tesis doctoral. Universitat de Màlaga. <http://riuma.uma.es/xmlui/bitstream/handle/10630/4618/TDR_RUIZ_GUTIERREZ.pdf?sequence=6> (Consulta: 29.01.2014).

² Per obtenir més informació, podeu visitar el web del projecte: <<http://ctprojects.wix.com/-home>>.